

*Что может мудрый доказать
Тому, кому «давно все ясно»?
...Но где-то мысль сверкнет в глазах,
И он вздохнет: «Нет, не напрасно!..»*

*Я счастлив был, хотя бы миг!
Не верь, кто жизнь зовет постылой!
...Не предавай, мой Ученик!
И стань Учителем, мой милый!..»*

(Ю.Безбородов)

Слюсаренко Н. В. *

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТРЕБИ У СПІЛКУВАННІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

У статті висвітлено проблеми та особливості задоволення потреби у спілкуванні фахівців морської галузі та обґрунтовано необхідність набуття ними соціокультурної компетентності під час навчання у професійних навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Кожна людина має певні потреби і прагне їх задовольнити, однак не завжди це стає можливим. Причиною такого, поміж іншим, може стати елементарна віддаленість від місця, де ту чи іншу потребу можна зреалізувати тією чи іншою мірою.

Так, наприклад, якщо людина знаходиться на іншій планеті або в іншому середовищі, де бракує кисню, вона не може вільно дихати; якщо немає води або вона забруднена шкідливими речовинами, не можна втамувати спрагу з користю для здоров'я; якщо бракує їжі або продуктів для її виготовлення, людина залишається голодною; якщо певні обставини унеможливають сон людини або статеві контакти, то і ці фізіологічні потреби не можна задовольнити.

Потреба являє собою «стан внутрішньої напруги людини, який виникає через відсутність чогось необхідного для існування й розвитку» [4, с. 30].

Класифікацію потреб подає американський психолог А. Маслоу. Він виділяє таку їх ієрархію: фізіологічні; потреби у безпеці, у захисті від насильства та погроз; потреби у спілкуванні, прихильності та коханні; потреби в оцінці та повазі; потреби у самовдосконаленні; потреби в знаннях та розумінні; естетичні потреби; духовні потреби [2]. Звісно у різних людей ієрархія потреб може дещо відрізнятись, однак їх переліки дуже подібні.

Розглянемо більш детально потребу у спілкуванні у професійній діяльності фахівців морської галузі.

Насамперед зазначимо, що в *енциклопедичному словнику «Освіта дорослих»* спілкування визначається як «складний, поліфункціональний процес взаємодії між двома чи кількома

* © Слюсаренко Н. В.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

особами, що полягає в обміні між ними інформацією пізнавального або емоційно-оцінювального характеру» [3, с. 406].

Більш точне тлумачення цього поняття містить «Український педагогічний енциклопедичний словник», де сказано, що спілкування – це «складна взаємодія людей, у якій здійснюється обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками, а також задовольняються потреби особистості в підтримці, солідарності, співчутті, дружбі, незалежності тощо» [1, с. 437].

У процесі своєї життєдіяльності людина спілкується як з найближчим (члени сім'ї, родина, друзі), так і з дальнім оточенням (колеги по роботі, керівництво, інші люди).

Однак, при цьому, як підкреслює А. Маслоу, вона задовольняє потреби у спілкуванні лише на 50% [2]. Пояснити зазначене можна тим, що швидкі темпи сучасного життя значною мірою примушують людину зосереджувати основну увагу на вирішенні виробничих питань та побутових проблем. При цьому спілкування з найближчим оточенням, на жаль, часом відходить дещо на другий план.

Ще в більш складних умовах перебувають фахівці морської галузі, коли виконують професійні завдання знаходячись тривалий час далеко від власного дому, від рідної країни. У такому випадку унеможлиблюється безпосереднє спілкування з членами їхньої сім'ї, родиною, друзями. А опосередковане спілкування (за допомогою телефону, факсу, звичайної або електронної пошти, скайпу тощо) не надає бажаного ефекту.

Тривала відсутність реального спілкування (наприклад, з членами родини) може призвести до виникнення так званого «уявного спілкування», коли людина, сумуючи за рідними або не знаходячи бажаного партнера для бесіди, починає «розмовляти» з фотографією відсутньої людини, її речами, іграшками, рослинами, іншими предметами або уявними персонажами. Це найбільш характерне для тих фахівців морської галузі, котрі обрали професію не за покликом душі, а випадково, керуючись певними аргументами на кшталт таких, як: «висока оплата праці», «можливість побачити весь світ», «за кампанію» і т. ін. Протягом тривалого часу цілодобово перебуваючи далеко від дому, вони уникають колег, нудяться, нічим не цікавляться, рахують дні, чекаючи повернення на батьківщину. Їхнє спілкування з членами екіпажу носить лише формальний, офіційний характер й обумовлюється посадовими обов'язками, інструкціями тощо.

Трапляються випадки, коли офіційним спілкуванням обмежується більшість членів екіпажу. Особливо це стосується щойно створених колективів, у складі яких представники різних країн, які розмовляють різними мовами. У такому разі земляки тримаються ізольованими групами остеронь від інших. Часто причиною такого є те, що під час навчання в закладах освіти майбутні фахівці міжнародних рейсів отримали недостатню

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

соціокультурну підготовку. У них бракує знань щодо досягнень світової культури, досвіду міжкультурного спілкування та ділового співробітництва із представниками різних культур, а інколи, на жаль, вони не знають (або погано знають) відповідну іноземну мову.

Унаслідок такого, часом фахівці морської галузі не вступають в неофіційне міжгрупове спілкування, а обмежують його лише міжособистісним (із певною людиною) або внутрішньогруповим (із представниками «своїєї» групи) спілкуванням. Це, по-перше, негативно впливає на мікроклімат колективу екіпажу судна; по-друге, опосередковано впливає на ефективність офіційного спілкування, а отже, й професійної діяльності.

Між представниками певної групи можуть виникнути товариські стосунки, у ході яких обговорюються і побутові, і сімейні проблеми. Ці стосунки вибудовуються на більш вільних засадах і дещо задовольняють потребу в неофіційному спілкуванні, однак, без сумніву, не повною мірою. Тому фахівці морської галузі (особливо ті, які перебувають у міжнародних рейсах) сумують за своїми рідними, прагнуть скористатися будь-якою нагодою, щоб поспілкуватися з ними або побачитися. Інколи члени родини отримують можливість перебувати на судні.

Як уже зазначалося, буває, що фахівці морської галузі не знають або погано знають необхідну для ефективного спілкування іноземну мову. У такому випадку вербальне спілкування не завжди призводить до бажаного результату, оскільки співрозмовники або не розуміють один одного, або можуть зрозуміти неправильно. Це стосується як усного вербального спілкування, так і письмового (накази, розпорядження, плакати, тексти тощо). Досить часто вербальне спілкування стає неможливим в екстремальних ситуаціях. Тоді фахівцям морської галузі не обійтися без невербального спілкування, коли інформація передається за допомогою міміки, пантоміміки, а також різноманітних сигналів і символів. Вищезазначене швидше є винятком, аніж правилом. Зазвичай, вербальне й невербальне спілкування поєднують одне з одним, щоб швидше досягти бажаного результату (виконання певної команди, пояснення завдання, узгодження дій тощо).

Як бачимо, фахівці морської галузі під час своєї професійної діяльності можуть вступати в безпосереднє та опосередковане, реальне та уявне, офіційне та неофіційне, вербальне та невербальне спілкування, у якому задіяні два або більше партнерів.

Крім того, спілкування може відбуватися на таких рівнях:

- 1) примітивний (партнер розглядається як перешкода, що потребує усунення);
- 2) маніпулятивний (партнер використовується як засіб для досягнення певної мети);
- 3) стандартизований (справжнє ставлення до партнера ховається під «масками», які демонструють певні стандартні

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

норми поведінки);

4) конвенційний (нормальна партнерська взаємодія випадкових (чужих) людей, у ході якої враховуються потреби, інтенси, цінності обох сторін);

5) діловий (партнерська взаємодія не виходить за межі ділових стосунків, спрямована на взаємодопомогу, взаєморозуміння);

6) ігровий (взаємодія між досить близько знайомими людьми, які чуйно і щиро намагаються створювати оптимальну атмосферу спілкування);

7) духовний (партнерська взаємодія, у ході якої відбувається обмін духовними цінностями, переживаннями, мріями) [5].

Вищеназвані рівні спілкування характерні також для фахівців морської галузі. При цьому треба дбати про те, щоб при реалізації своїх потреб у спілкуванні вони поступово переходили з рівня на рівень, прагнули досягти найвищого духовного рівня. За таких умов спілкування буде ефективним і сприятиме не лише досягненню успіху у професійній діяльності, а й тривалому комфортному перебуванню кожного члена екіпажу на судні.

Література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Видання друге, доповнене й виправлене. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Маслоу А. Самоактуалізація / Абрахам Маслоу // Психологія личности. Тексти / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : МГУ, 1982. – С. 108–118.
3. Освіта дорослих: енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка; [упоряд.; Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна; ред. рада: В. Г. Кремень, Ю. В. Ковбасюк, Н. Г. Протасова та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. – К. : Основа, 2014. – С. 406.
4. Психологічний довідник учителя : в 4 кн. – Кн. 3 (П-Р) / упоряд. В. Андрієвська; наук. ред. С. Максименко. – К. : Главник, 2005. – 96 с.
5. Суть та особливості тривалого спілкування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1765101954535/pedagogika/sut_osoblivosti_trivalogo_spilkuвання. – Загол. з екрану.

Чумак Л. В.*

РЕЗЕРВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У КУРСОВИЙ І МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОДИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається резервний фонд професійного зростання вчителя у міжкурсовий та курсовий періоди післядипломної освіти. Пропонується таблиця, складена на базі прогресивних тенденцій розвитку самостійного мислення слухачів засобами активних форм і методів освоєння нових педагогічних ідей.

* **Чумак Л. В.**